

Захараў Георгій Фёдаравіч



Дата нараджэння: 23 красавіка (5 мая) 1897

Дата смерці: 26 студзеня 1957

Месца нараджэння: Саратаўская губерня, с. Шылава

Месца подзвігу: БССР

Дата подзвігу: 1944

Узнагароды: ордэн Леніна (21.02.1945);

4 ордэна Чырвонага Сцяга (14.02.1943, 19.03.1943, 14.02.1944, 3.11.1944);

2 ордэна Суворова I ступені (16.05.1944, 29.07.1944);

2 ордэна Суворова II ступені (17.09.1943);

ордэн Кутузава I ступені (28.01.1943);

ордэн Багдана Хмяльніцкага I ступені (28.04.1945);

медалі СССР.

Ушанаванне ў Беларусі:

г. Гродна – вуліца;

Гродзенская вобласць: г. Ваўкавыск – вуліца.

У 2010 годзе Нацыянальным банкам Рэспублікі Беларусь выпушчаны ў абарачэнне памятныя манеты «2-і Беларускі фронт. Захараў Г.Ф.»: сярэбраная наміналам 10 рублёў і медна-нікелевая наміналам 1 рубель.

Захараў Георгій Фёдаравіч (23 красавіка (5 мая) 1897 – 26 студзеня 1957) – савецкі военачальнік, генерал арміі (1944).

Удзельнік 1-й сусветнай вайны 1914–18. У кастрычніку 1917 абраны камандзірам палка. Са жніўня 1919 у Чырвонай Арміі, удзельнічаў у Грамадзянскай вайне 1918–20 камандзірам роты. Скончыў Ваенную акадэмію ім. Фрунзе (1933) і Ваенную акадэмію Генштаба (1939). У 1939–41 начальнік штаба Уральскай ваеннай акругі.

У час Вялікай Айчыннай вайны 1941–45 у жніўні 1941 – маі 1942 начальнік штаба 22-й арміі, начальнік штаба Бранскага фронту, намеснік камандуючага войскамі Заходняга фронту, у маі – ліпені 1942 начальнік штаба Паўночна-Каўказскага напрамку і Паўночна-Каўказскага фронту, у жніўні 1942 – лютым 1943 начальнік штаба і намеснік камандуючага войскамі Паўднёва-Усходняга, Сталінградскага і Паўднёвага фронтоў, у лютым – ліпені 1943 камандуючы 51-й арміяй, у ліпені 1943 – чэрвені 1944 камандуючы 2-й гвардзейскай арміяй, у чэрвені – лістападзе 1944 камандуючы

войскамі 2-га Беларускага фронту, у лістападзе 1944 – сакавіку 1945 камандуючы 4-й гвардзейскай арміяй і з красавіка 1945 намеснік камандуючага войскамі 4-га Украінскага фронту.

У пасляваенныя гады - камандуючы войскамі Паўднёва-Уральскага і Усходняга ваенных акругаў, начальнік курсаў «Выстрал», намеснік начальніка Галоўнага ўпраўлення баявой падрыхтоўкі Сухапутных войскаў. Дэпутат Вярхоўнага Савета СССР 3-га склікання.

Кавалер дзесяці ордэнаў СССР.

Памёр 26 студзеня 1957. Пахаваны на Новадзявочых могілках у Маскве.

ЛІТАРАТУРА

1. **Гарелик, М.** Роль Белорусских фронтов в победе над фашистской Германией: факты, даты, фотографии / Михаил Гарелик // Архівы і справаводства = Архивы и делопроизводство. – 2020. – № 2. – С. 133–141.

2. **Васильев, Ф.** Генерал армии Г. Ф Захаров / В. Васильев // Военно-исторический журнал. – 1967. – № 4. – С. 125–128.

3. **Захараў** Георгій Фёдаравіч // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. – Т. 7. – Мн., 1998. – С. 10.

4. **Захараў** Георгій Фёдаравіч // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. – Т. 3. – Мн., 1996. – С. 416.

5. **Захараў** Георгій Фёдаравіч // Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне. 1941–1945 : Энцыкл. – Мн., 1990. – С. 218.

6. **Захаров** Георгий Фёдорович. – Режим доступа: <http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/heroes/USSR/more.htm?id=11842727@morfHeroes>. – Дата доступа. 15.12.2020.

7. **Захаров** Георгий Фёдорович. – Режим доступа: <https://pamyat-naroda.ru/commander/420/>. – Дата доступа. 15.12.2020.

8. **Захаров** Георгий Федорович // Ваенная энцыклапедыя Беларусі = Военная энциклопедия Беларуси / склад.: В. Ц. Осіпаў [і інш.]; рэдкал.: А. В. Праляскоўскі, Л. У. Языковіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2010. – С. 425.

9. **Захаров** Георгий Федорович // Великая Отечественная война, 1941–1945 : энциклопедия / Козлов, М. М. ред ; Ин-т воен. истории М-ва обороны СССР ; гл. ред. М. М. Козлов. – М. : Сов. энцикл., 1985. – С. 282.

10. **Захаров** Георгий Федорович // Республика Беларусь : энциклопедия : в 6 т. – Минск, БелЭн, 2006. – Т. 3. – С. 635–636.

11. **Захаров** Георгий Федорович // Их именами названы... : энциклопедический справочник / БелСЭ; редкол.: И. П. Шамякин [гл. ред.] и др. – Минск, 1987. – С. 230–231.

12. **Иоффе, Э.** Генерал, которого Сталин понизил в должности... : [о генерале Георгии Федоровиче Захарове] / Эммануил Иоффе // Республика. – 2007. – 8 мая (№ 83). – С 4.

13. **К 120-летию** со дня рождения Захарова Георгия Федоровича [Электронный ресурс] // Белорусский государственный музей истории Великой Отечественной войны: официальный сайт.. – Режим доступа: <http://www.warmuseum.by/index.php/yubilyary/684-k-120-letiyu-so-dnya-rozhdeniya-zakharova-georgiya-fedorovicha>. – Дата доступа. 15.12.2020.

14. **Он** знал Ленина и был в опале у Сталина. – Режим доступа: <https://www.sb.by/articles/on-znal-lenina-i-byl-v-opale-u-stalina.html>. – Дата доступа. 15.12.2020.

Воробьев, В. Кавалер бриллиантовой звезды : 110 лет назад в Гродно родился генерал армии Антонов / В. Воробьев // СБ. Беларусь сегодня. - 2006. – 27 сентября. – С. 8.

КАВАЛЕР БРИЛЛИАНТОВОЙ ЗВЕЗДЫ

110 лет назад в Гродно родился генерал армии Антонов

Он был единственным в генеральском звании, награжденным орденом «Победа». Эту высочайшую полководческую награду давали, как известно, только маршалам. Он в мельчайших деталях проработал операцию «Багратион», освободившую его родную Белоруссию. 27 (15) сентября – 110 лет со дня рождения нашего земляка генерала армии Алексея Антонова.

Первые маневры

Семья Антоновых была обыкновенной семьей командира батареи с небольшим доходом. Алексей даже какое-то время пытался работать на заводе в Петербурге, но вскоре был призван в армию. В 1916 году он проходит обучение в Павловском училище. Участвуя в боях Первой мировой войны, молодой офицер был ранен и награжден орденом святой Анны IV степени с надписью «За храбрость».

Когда грянула революция, он поддержал ее сразу. После гражданской – он уже опытный командир с хорошей боевой школой. Поэтому вскоре его рекомендуют в академию имени Фрунзе. Начальником оперативного отдела штаба Харьковского военного округа он впервые проявляет себя как военный стратег: разрабатывает крупные маневры с участием танковых, механизированных частей и воздушных десантов. Затем снова учеба в академии Генштаба и назначение начальником штаба Московского военного округа, которым в то время командовал маршал Буденный.

«В войсках он был легендой...»

Началась Великая Отечественная война. В августе 1941 года генерал-майор Антонов возглавил штаб Южного фронта. В ноябре была проведена Ростовская наступательная операция, освободили Ростов-на-Дону. Противника удалось отбросить от города на десятки километров. После завершения этой редкой для начала войны успешной операции Антонов стал генерал-лейтенантом, а на его кителе появился первый орден Красного Знамени.

Вот как вспоминает об Антонове Вадим Прокофьевич Садовниченко, генерал-лейтенант в отставке:

– Мне, солдату переднего края, первому номеру ручного пулемета ДП 1-го эскадрона 139-го кавполка 134-й кавдивизии, в ноябре 1941-го приходилось участвовать в боях на Южном и Закавказском фронтах. Начштаба фронта в ту пору был Антонов. Солдатский телеграф из уст в уста предавал рассказы о его незаурядных личных качествах. Наши командиры верили в него безоговорочно.

Серьезные испытания выпали на долю новоиспеченного генерал-лейтенанта летом 1942-го. На Харьковском направлении противник прорвал оборону, подбирался к Сталинграду. По приказу Ставки были объединены войска Северо-Кавказского и Южного фронтов. Новый Северо-Кавказский фронт возглавил маршал Буденный, а начальником штаба стал Антонов. За оборону Кавказа Антонову вручили второй орден Красного Знамени.

После удачной Кавказской операции карьера генерала развивалась стремительно. В декабре 1942-го Антонова назначают начальником Оперативного управления, заместителем начальника Генштаба. Он трижды в сутки ходит на доклад к Верховному Главнокомандующему. Он умел тонко чувствовать и предугадывать настроения вождя. Командующие войсками, приезжавшие в Ставку, прежде чем идти к Верховному Главнокомандующему, шли к Антонову – советовались.

Главная операция

Антонов – один из главных стратегов операции «Багратион». Необходимо было привести в полную боевую готовность к наступлению войска 4 фронтов – почти полтора миллиона человек! Военные историки убеждены, что именно операция «Багратион» стала для Антонова своего рода звездным часом – в полной мере раскрыла его талант стратега и организаторские способности.

В феврале 1944-го генерала Антонова награждают орденом Суворова I степени и в июле этого же года, после освобождения Минска, вторым орденом Суворова I степени. Он уже генерал армии, возглавляет Генштаб, один из руководителей крупных стратегических наступательных операций завершающих Великую Отечественную, – Восточно-Прусской, Висло-Одерской, Будапештской, Пражской, Берлинской.

В феврале 1945 года генерал Антонов принимает участие в Ялтинской конференции, а затем в Потсдамской. Позже он разрабатывал план войны с империалистической Японией.

В честь его 110-летия в нашей стране пройдут памятные мероприятия в Гродно, в Министерстве обороны, Военно-научное общество проведет конференцию в Минске. И мы все еще раз вспомним выдающегося полководца, одного из творцов Великой Победы генерала армии Алексея Антонова.

Владимир ВОРОБЬЕВ,
*председатель Военно-научного общества, генерал-майор в отставке,
ветеран Великой Отечественной войны*

Стратэг Перамогі – генерал Антонаў

Мы добра ведаем імёны палкаводцаў – маршалаў, Герояў Савецкага Саюза Г. Жукава, К. Ракасоўскага, А. Васілеўскага, І. Конева, Р. Маліноўскага, якія адыгралі важную ролю ў разгроме савецкім народам нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэта пад іх камандаваннем былі выйграны вырашальныя бітвы Вялікай Айчыннай вайны, што прывялі да канчатковага краху мілітарызмаўскага планаў гітлераўскай Германіі. Але ўсё ж ці толькі яны адны з’яўляюцца стратэгамі Вялікай Перамогі? І на гэтае заканамернае пытанне ёсць адказ. Акрамя цэлай плеяды знакамітых савецкіх военачальнікаў, быў чалавек, які, на агульную думку, унёс вызначальны ўклад у распрацоўку найважнейшых аперацый, праведзеных Чырвонай арміяй у гады вайны. Гэта – наш зямляк, ураджэнец Гродна Аляксей Інакенцьевіч Антонаў. У ваеннай гісторыі СССР ён адзіны генерал, удастоены найвышэйшай савецкай палкаводчай узнагароды – ордэна «Перамога».

Выпрабаванні лёсу

Ваенная прафесія Аляксею Антонаву была нібы наканавана. Нарадзіўся ён 15 верасня 1896 года ў сям’і афіцэра Расійскай арміі. Ды і бацька будучага генерала, Інакенцій Аляксеевіч Антонаў, быў патомным ваенным. Ён выхоўваўся ў кадэцкім корпусе, скончыў Аляксандраўскае ваеннае вучылішча ў Маскве, дзе звязаў свой лёс з артылерыяй. Пасля заканчэння навучання быў накіраваны ў Хабараўск, дзе і пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Тэрэзай – дачкой шляхціца з-пад Ліды Ксаверыя Александровіча, сасланага ў Сібір за ўдзел у паўстанні 1863–1864 гадоў пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага.

Інакенцій Антонаў самастойна падрыхтаваўся да паступлення ў Мікалаеўскую акадэмію Генеральнага штаба Расійскай арміі, нават вывучыў французскую і нямецкую мовы. Ён паспяхова здаў экзамены, але ў прэстыжную вышэйшую ваенную навучальную ўстанову залічаны не быў з-за каталіцкага веравызнання жонкі. У канцылярыі акадэміі яму прапанавалі ўгаварыць нарачоную перайсці ў праваслаўе, і тады, маўляў, ніякіх перашкод з залічэннем не будзе. Але Інакенцій Аляксеевіч не стаў прымушаць сваю каханую мяняць веравыз-

нанне і ўрэшце рэшт там жа, у Санкт-Пецярбургу, атрымаў накіраванне ў 26-ю артылерыйскую брыгаду, якая дыслацыравалася практычна на радзіме жонкі, у Гродне.

У сям’і Антонавых дзяцей – Аляксея і яго старэйшую сястру Людмілу – выхоўвалі ў традыцыях патрыятызму. Прычым як рускага, так і польскага. Тым не менш, жывучы ў асяроддзі ваенных, сын і ўнук патомных афіцэраў Расійскай арміі не планаваў звязваць лёс са службай у войску: зачараваны цудоўным гродзенскім ландшафтам, хлопчык быў перакананы, што ў сваім жыцці будзе займацца вывучэннем прыроды.

Калі Аляксею яшчэ не споўнілася і васьмі гадоў, сям’я пераехала ў горад Астрог Валынскай губерні, куды бацьку перавялі на новае месца службы: ён атрымаў прызначэнне на пасаду камандзіра батарэі 32-й артылерыйскай брыгады. На гэтым для будучага савецкага генерала скончыўся перыяд бесклапотнага дзяцінства, праведзенага ім у Гродне. Горад гэты ў канцы жыцця ён збіраўся наведаць, але так і не змог выкраіць часу ў складаным графіку службы.

На новым месцы Аляксей паступае ў гімназію і па-ранейшаму захапляецца прыродазнаўствам. У 1908 годзе

сям'ю напаткала вялікае гора – нечакана памірае бацька. Гэты ўдар вельмі моцна адбіваецца і на матэрыяльным становішчы Антонавых: дзеці жывуць за кошт ваеннай пенсіі, маці падзарабляе рэпетытарствам. У 1914-м, калі грывнула Першая сусветная вайна, Тэрэза Ксавер'еўна з дзецьмі перабіраецца да сваіх блізкіх сяброў у Петраград. Але злы рок і там наганяе іх сям'ю – праз год пасля складанай аперацыі маці памірае. І ўсё ж асірацелы Аляксей не апускае рук, заканчвае гімназію і восенню 1915 года паступае на фізіка-матэматычны факультэт Петраградскага ўніверсітэта. Праўда, вучыцца юнаку не было на што, таму праз два месяцы ён пакідае ўніверсітэт і ідзе працаваць на завод.

Кадровы ваенны

Вясной 1916 года А. Антонова прызываюць у войска і як былога студэнта накіроўваюць у Паўлаўскае ваеннае вучылішча. Пасля кароткатэрміновага абучэння, у снежні таго ж года, ён у званні прапаршчыка лейб-гвардыі Егерскага палка трапляе на фронт. У ліпені 1917-га на Паўднёва-Заходнім фронце, у Галіцыі, будучы генерал атрымлівае асколачнае раненне ў галаву і... сваю першую ўзнагароду – ордэн Святой Ганны IV ступені з надпісам «За адвагу».

Параненага А. Антонова адправілі на лячэнне ў Петраград, дзе яго і заспелі рэвалюцыйныя падзеі 1917 года, у якіх, праўда, актыўнага ўдзелу яму прымаць не давялося. Пасля выздараўлення Аляксей Антонаў дэмабілізуецца з арміі і ўладкоўваецца на працу статыстыкам у Наркамхарчы. Адначасова, каб ажыццявіць сваю колішнюю мару – стаць ляснічым, паступае ў Петраградскі лясны інстытут. Аднак вучыцца давялося нядоўга: 11 красавіка 1919 года А. Антонова зноў прызываюць у армію, на гэты раз у Чырвоную. Накіраванне 23-гадовы малады чалавек атрымаў у 1-ю Маскоўскую працоўную дывізію, дзе яго прызначылі памочнікам начальніка штаба.

У складзе гэтага і іншых савецкіх ваенных падраздзяленняў А. Антонаў



◀ А. Антонаў – начальнік аперацыйнай часці штаба 15-й Сівашскай стралковай дывізіі. 1922 год

ваяваў з белагвардзейцамі пад Луганскам, вызваляў Растоў-на-Доне і Новарасійск, абараняў Кажоўскі плацдарм, фарсіраваў Сіваш... У 1922 годзе наш зямляк працягвае службу спачатку ў якасці начальніка аперацыйнай часці, а затым і памочніка начальніка штаба 15-й Сівашскай дывізіі.

У 1928 годзе А. Антонаў паступае на камандны факультэт Ваеннай акадэміі імя Фрунзэ, які заканчвае ў 1931-м. Пасля года службы ў дзеючых войсках яго зноў накіроўваюць у акадэмію, на гэты раз створаны там новы факультэт – аперацыйны. У 1933 годзе Аляксей Інакенцьевіч яго закончыў і атрымаў накіраванне на пасаду начальніка аперацыйнага аддзела штаба Харкаўскай ваеннай акругі. Калі ў 1936-м ствараецца Акадэмія Генеральнага штаба Рабоча-сялянскай Чырвонай арміі, А. Антонова запрашаюць у першы набор яе слухачоў. Праз год вучобы загадам наркама абароны К. Варашылава яго прызначаюць начальнікам штаба Маскоўскай ваеннай акругі. А ў канцы 1938 года адбіваецца новы паварот у лёсе: Аляксей Інакенцьевіч Антонаў становіцца выкладчыкам Акадэміі імя Фрунзэ.

У Генеральным штабе

Вялікую Айчынную вайну наш зямляк сустрэў на пасадзе намесніка начальніка штаба Кіеўскай асобай ваеннай акругі. Са жніўня 1941-га А. Антонаў – начальнік штаба Паўднёвага фронту. Пад яго кіраўніцтвам была распрацавана і затым паспяхова ажыццёўлена Растоўская аперацыя. У пільме да сястры ад 9 красавіка 1942 года Аляксей Інакенцьевіч пісаў: «Можаш мяне павіншаваць з ордэнам Чырвонага Сцяга. Атрымаў яго за Растоўскую аперацыю і разгром танкавай арміі ген. Клейста... Гэта было першае вялікае паражэнне немцаў». У пачатку снежня 1942 года начальнік Генеральнага штаба А. Васілеўскі, пасля адабрэння яго кандыдатуры асабіста І. Сталіным, прапанаваў А. Антонаву пасаду свайго намесніка – начальніка Аператыўнага ўпраўлення Генеральнага штаба.

Маршал А. Васілеўскі па распараджэнні Вярхоўнага Галоўнакамандуючага большую частку часу знаходзіўся на франтах. У яго адсутнасць усю адказнасць за дзейнасць Генштаба нёс менавіта Аляксей Інакенцьевіч. Асноўным у яго працы было стратэгічнае планаванне. Пачынаючы з Курскай аперацыі, А.І. Антонаў удзельнічаў у распрацоўцы ўсіх ключавых аперацый і кампаній Чырвонай арміі. Генерал-палкоўнік С. Штаменка, успамінаючы перыяд сумеснай працы з нашым земляком, зазначаў: «Практычна Генштаб з 1943 года ўзначальваў

нам. начальніка Генштаба генерал арміі А.І. Антонаў. Вялікі працаўнік і выдатны знаўца ўсёго, чым жыве Генштаб, Аляксей Інакенцьевіч фактычна трымаў усе ніці аператыўнага кіравання баявымі дзеяннямі ў сваіх руках. Аб'ём работы быў неймаверна вялікі, але пры дапамозе кваліфікаваных генералаў і афіцэраў Генштаба за кошт сваёй багатай эрудыцыі і тады яшчэ маладых сіл, ён паспяваў выконваць усю асноўную работу і рабіў гэта бездакорна... Па некалькі разоў на дзень са старанна падрыхтаванымі дакладамі яму даводзілася бываць у Вярхоўнага Галоўнакамандуючага І.В. Сталіна... Аўтарытэтам Антонаў карыстаўся і за тое, што асмельваўся, калі патрэбна, прарэчыць Сталіну і ўжо ва ўсіх разе выказваць свае меркаванні».

Самай яркай старонкай ваеннай дзейнасці выдатнага ваеннага стратэга генерала А. Антонава стала Беларуская наступальная аперацыя, вядомая пад назвай «Баграціён». Вясной 1944 года, ацаніўшы і ўзважыўшы прапановы, што паступалі ў Генштаб ад камандуючых франтамі аб магчымых дзеяннях на іх напрамках, улічыўшы дыслакацыю і стан армій праціўніка, намеснік начальніка Генштаба А.І. Антонаў з удзелам вядучых спецыялістаў распрацаваў прынцыпова новую аператыўную задуму. Галоўным у летняй кампаніі 1944 года становіўся разгром беларускай і львоўскай варожых групавак. Звязаныя з гэтым аперацыі намячаліся на велізарнай прасторы, а падрыхтоўка нагадвала складана закручаны дэтэктыв.

Была арганізавана шырокамаштабная кампанія па дэзынфармацыі праціўніка. З гэтай мэтай у войсках разгарнулі работу па ўдасканаленні абароны. Каб збіць з панталыку нямецкую разведку, прынялі, як піша С. Штаменка, і такія меры: «Франтавыя, вайсковыя і дывізіённыя газеты публікавалі матэрыялы толькі па абарончай тэматыцы. Уся вусная агітацыя была нацэлена на ўтрыманне занятых пазіцый. На месцы шырока прымяняліся макеты баявой тэхнікі і іншыя фальшывыя аб'екты. Для макетаў паставілі зеніткі, арганізаваўшы ў той жа час патруляванне

▼ Савецкая дэлегацыя на Ялцінскай канферэнцыі. Генерал А. Антонаў – стаіць у цэнтры, 1944 год



знішчальнікаў – для «супрацьпаветранай абароны». Бачнасць і праўдападобнасць ілжэаб'ектаў прадпісвалася праверыць фатаграфаваннем з паветра...». І немцы паверылі. У сваіх пасляваенных успамінах камандуючы 4-й арміяй вермахта Курт фон Тыпельскірх адзначыў, што гітлераўская вярхушка чакала наступлення на поўдні і ў Прыбалтыцы, але ніяк не ў цэнтры, у Беларусі.

Распрацоўка плана аперацыі «Баграціён» была завершана ў Генштабе 14 мая 1944 года. Канчатковы варыянт змяшчаў кароткі тэкст і карту. І толькі 20 мая, пасля роздумаў, Аляксей Інакенцьевіч завізаваў яго сваім подпісам. Яшчэ праз некалькі дзён план падрабязна абмеркавалі ў Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандуючага ў прысутнасці маршалаў Г. Жукава і А. Васілеўскага, камандуючых франтамі і некаторых іншых военачальнікаў.

Аперацыя «Баграціён» пачалася 22 чэрвеня імкліва і праходзіла пад пільным наглядом А. Антонава. Яна працягвалася 68 дзён і завяршылася поўным разгромам магутнай нямецкай групы армій «Цэнтр», а таксама перамогамі на львоўскім і выбаргскім напрамках. Гісторыкамі ўсяго свету яна прызнана найбуйнейшай паспяховай вайсковай аперацыяй Другой сусветнай вайны: на фронце 1100 км быў утвораны 400-кіламетровы пралом і савецкія войскі атрымалі магчымасць наступаць на Запад. У выніку аперацыі «Баграціён» была цалкам вызвалена Беларусь, а таксама часткова Прыбалтыка і ўсходняя частка Польшчы.

З 17 лютага 1945 па 25 сакавіка 1946 года генерал А. Антонаў займаў пасаду начальніка Генеральнага штаба, у сувязі з чым прымаў удзел у Ялцінскай канферэнцыі кіраўнікоў урадаў СССР, ЗША і Вялікабрытаніі, на якой зрабіў даклад аб становішчы на савецка-германскім фронце. Як кіраўнік Генштаба ён удзельнічаў і ў рабоце першай пасляваеннай канферэнцыі краін антыгітлераўскай кааліцыі ў Патсдаме, дзе вёў перамовы з ваеннымі прадстаўнікамі саюзнікаў. На абедзвюх канферэнцыях Антонаў вылучаўся сярод іншых



▲ Калектыўнае фота удзельнікаў Ялцінскай канферэнцыі. Генерал А. Антонаў стаіць за І. Сталіным. 1944 год

военачальнікаў свайго эрудзіраванага, веданнем сітуацыі на ўсіх франтах, быў у курсе планаў савецкага камандавання і магчымых намераў саюзнікаў, вызначаўся здольнасцю «мала гаварыць, а больш слухаць», што з'яўляецца вялікай каштоўнасцю пры перамовах.

І нават не маршал

4 чэрвеня 1945 года генерал А. Антонаў быў узнагароджаны найвышэйшым ваенным ордэнам СССР «Перамога» – «за

▼ На адным з пасяджэнняў Патсдамоўскай канферэнцыі. 1945 год



► Генерал арміі
А.І. Антонаў.
Фота пачатку
1960-х гадоў



ўмелае выкананне заданняў Вярхоўнага Галоўнакамандавання ў справе правядзення баявых аперацый вялікага маштабу». Узнагароджанне ўнікальнае па сваёй сутнасці, бо ўсе 14 савецкіх кавалераў ордэна, акрамя Аляксея Інакенцьевіча Антонава, мелі званні не ніжэйшыя за маршальскія. Разам з тым, як адзначаюць некаторыя ваенныя гісторыкі, з атрыманнем гэтай узнагароды пачалося і затушоўванне заслуг генерала Антонава як выдатнага ваеннага стратэга.

Прынамсі, у гэтай сітуацыі ёсць некалькі нюансаў. Па-першае, узнагарода А. Антонава была дадзена не ў час вайны, калі ён актыўна распрацоўваў паспяховыя аперацыі Чырвонай арміі, а пасля перамогі. А па-другое, у той жа дзень з такой жа фармулёўкай ордэнам «Перамога» быў узнагароджаны і маршал С. Цімашэнка, які, будучы камандуючым рознымі франтамі, праваліў некалькі аперацый, быў зняты з камандных пасада і служыў на другарадных пасадах у Стаўцы. Прычым ва ўзнагародным лісце прозвішча С. Цімашэнкі ішло першым – з парушэннем алфавітнага парадку. Такім чынам у вачах многіх людзей, нават далёкіх ад Крамля, антонаўскі ордэн ставіўся ніжэй і, вобразна кажучы, губляў свой

бляск. Беспрэцэдэнтным быў і наступны крок Вярхоўнага Галоўнакамандуючага: 26 чэрвеня 1945 года ўстанаўліваецца званне Генералісімуса Савецкага Саюза, а на наступны дзень яно прысвойваецца «выдатнаму стратэгу» Іосіфу Вісарыёнавічу Сталіну за перамогу над Германіяй.

Сталін выдатна разумеў, што быць геніяльным кіраўніком, які выратаваў краіну падчас вайны, – гэта значыць атрымаць самае высокае прызнанне ў народзе і бяспрэчны аўтарытэт. Таму ён не мог дапусціць, каб галоўным стратэгам перамогі ў Вялікай Айчыннай выступаў нехта іншы, а не ён. З гэтай пазіцыяй адзінага савецкага генералісімуса звязаны і той факт, што А. Антонаву так і не было прысвоена маршальскае званне, якога ён, безумоўна, заслугоўваў. І, магчыма, больш, чым іншыя военачальнікі...

У канцы сакавіка 1946 года, калі маршал А. Васілеўскі зноў узначаліў Генштаб, Аляксей Інакенцьевіч вярнуўся на пасаду яго намесніка. У лістападзе 1948 года ён быў назначаны першым намеснікам камандуючага войскамі Закаўказскай ваеннай акругі, якую затым у 1950–1954 гадах узначальваў. Пасля стварэння Аб'яднаных узброеных сіл дзяржаў Арганізацыі Варшаўскага дагавора генерала А. Антонава ў маі 1955 года пераводзяць на пасаду начальніка штаба гэтай арганізацыі, на якой ён працаваў да сваёй смерці.

Нішто чалавеччае...

А якім жа ў жыцці быў стратэг Перамогі? Як адзначаюць сучаснікі генерала, Аляксей Інакенцьевіч вельмі любіў блізкіх яму людзей, заўсёды з глыбокай павагай ставіўся да памяці сваіх бацькоў, як бяспрэчны рэліквіі захоўваў іх фотаздымкі і пісьмы. Яго слабасцю быў тэатр, захапляўся ён яшчэ і фатаграфаваннем, з ахвотай гуляў у шахматы. Лыжы, веславанне, валејбол, прагулкі па лесе і падарожжы таксама былі для генерала Антонава любімымі заняткамі і адначасова адпачынкамі. Як чалавек пунктуальны, патрабаваў гэтага і ад іншых.

Ён шанаваў людзей шчырых, адкрытых, больш за ўсё цаніў у іх самастойнасць і адданасць справе. Яго заўсёды абуралі грубасць, нядобрасумленнасць, хлусня, непавага да чалавечай годнасці. «Аляксей Інакенцьевіч быў у вышэйшай ступені адукаваны ваенны, чалавек вялікай культуры і абаяльнасці», – такую кароткую, але ў той жа час ёмістую ацэнку даў яму ў сваёй кнізе «Воспоминания и размышления» маршал Г. Жукаў.

Генерал арміі С. Штаменка ў сваіх мемуарах таксама прызна выказаўся аб чалавечых якасцях Аляксея Інакенцьевіча: «Мне неаднойчы даводзілася бываць у Антонава ў сям’і. У дамашняй абстаноўцы ён быў прыемным суразмоўцам і гасцінным гаспадаром. Яго жонка, Марыя Дзмітрыеўна, была яму да пары, а па характары і адносінах да людзей нечым нават да яго падобная. Нездарма ж кажуць, калі муж з жонкай доўга і добра жывуць, яны становяцца падобнымі адзін да аднаго. Усё гэта можна аднесці і да сям’і Антонавых».

Сама Марыя Дзмітрыеўна ў размовах з блізкімі неаднойчы зазначала, што Аляксей Інакенцьевіч жанаты не з ёю, а са сваёй работай. І ў гэтым яе жарце хавалася пэўная доля праўды. Генерал Антонаў, закаранелы працаголік, праводзіў на службе па 12–15 гадзін у суткі. А верная і клапацілівая жонка была яго надзейным тылам.

Аляксей і Марыя ажаніліся ў 1925 годзе на радзіме нарочонай, ва ўкраінскім Мікалаеве. І з таго часу яна стойка падзяляла з мужам нягоды і радасці ягонай службы і адначасова дбала пра сямейны камфорт, стварала хатнюю ўтульнасць. Карацей, жыла выключна для яго, бо дзяцей ім Бог не даў. І цалкам заканамерна, што ўсе галоўныя прыступкі сваёй кар’ернай лесвіцы Аляксей Інакенцьевіч пераадолеў, пакуль Марыя Дзмітрыеўна была з ім побач. Але ў 1955 годзе надзейнай спадарожніцы не стала, і жыццё генерала пацякло па іншым рэчышчы.

Пасля смерці жонкі Аляксей Інакенцьевіч стаў замкнёным, яшчэ больш паглыбіўся ў працу. Адзінай спатоляй для яго душы па-ранейшаму заставаўся

тэатр. Менавіта цяга да сцэнічнага мастацтва і паспрыяла таму, што ў яго жыцці ў 1956 годзе з’явілася іншая жанчына – знакамітая савецкая балерына, прыма маскоўскага Вялікага тэатра Вольга Лепяшынская.

Пазнаёміліся яны выпадкова, зусім не ведаючы, хто з іх хто. Паводле слоў В. Лепяшынскай, адбылося гэта так: «Я выйшла з тэатра пасля спектакля, на вуліцы ішоў праліўны дождж, а службовая машына недзе затрымлівалася. На мне была вельмі прыгожая сукенка, і мне так не хацелася яе сапсаваць!.. І раптам адчыняюцца дзверцы аўтамабіля, што ад’язджаў ад тэатра, і незнаёмы мужчына прапануе мяне падвезці. Я, доўга не думваючы, даю нырца ў салон. Ён не мог пазнаць мяне, таму што я на сцэне і ў жыцці – гэта дзве зусім розныя жанчыны. Антонаў таксама быў не ў форме, а ў цывільным... Паехалі. Па дарозе міла гутарылі, і ўжо праз 10–15 хвілін я зразумела, якой высокай духоўнасці гэты чалавек. Ён выдатна размаўляў па-французску і знешне быў вельмі прывабны. Мне не хацелася пакідаць машыну і яго кампанію, і тады я прыдумала, што мне трэба ехаць на лецішча да знаёмых. «Што ж, на лецішча, дык на лецішча!» Даставілі мяне туды. Там высветлілася, што мне трэба тэрмінова вяртацца да хаты. Паехалі ў Маскву. А на развітанне ён папрасіў у мяне тэлефон. Згараючы ад нецярпення, я чакала званка, але патэлефанаваў ён толькі на чацвёрты дзень...»

Прайшло зусім няшмат часу, і 60-гадовы А. Антонаў і В. Лепяшынская, на 20 гадоў маладзейшая за яго, пачалі жыць разам. Для Аляксея Інакенцьевіча пачалося зусім іншае жыццё, чым дагэтуль. Калі раней, прыходзячы са службы дадому, ён мог расслабіцца і адпачыць, то цяпер такая магчымасць надаралася вельмі рэдка: саюз з сур’ёзным ваенным чалавекам не змяніў прывычнага ладу жыцця Лепяшынскай. Пасля кожнага спектакля, у якім яна танцавала, яе сябры-артысты дружна накіроўваліся адзначыць гэтую падзею на кватэру Антонава, дзе жыла сям’я. Не стаў мяняць

► Бюст А. Антонова і частка прысвечанай яму экспазіцыі ў Музеі воінскай славы СШ № 11 г. Гродна



▼ Мемарыяльная дошка на доме № 25 на вуліцы імя А. Антонова ў г. Гродне



сваіх звычак і Аляксей Інакенцэвіч: ён па-ранейшаму шмат працаваў, работа была нервовай і напружанай... Таму фінал сумеснага жыцця са знакамітай балерынай аказаўся для генерала Антонова ў нейкім сэнсе прадказальным. 18 чэрвеня 1962 года яму стала дрэнна проста ў рабочым кабінце. Намаганні ўрачоў былі марныя: ён памёр у той жа дзень у бальніцы.

Пахаванне стратэга Перамогі праходзіла на высокім дзяржаўным узроўні. Урну з прахам Аляксея Інакенцэвіча Антонова пранеслі па Краснай плошчы тагачасных кіраўнікі СССР і Кампартыі. Пахавалі яго 22 чэрвеня 1962 года ў Крамлёўскай сцяне.

Першыя і даволі істотныя захады па ўшанаванні памяці А. Антонова былі зроблены ў 1965 годзе ў Гродне: у гонар генерала-земляка назвалі вуліцу, яго імя было прысвоена сярэдняй школе № 11, яе вучні і настаўнікі адразу ж распачалі збор матэрыялаў для музея, які з часам размясціўся ў хаце, дзе нарадзіўся палка-

водзец. Праўда, у пачатку 2000-х гадоў падчас рэстаўрацыі гэты будынак згарэў. На шчасце, музейная экспазіцыя на той час была ўжо дэманціравана і збераглася. Асноўная яе частка зараз захоўваецца ў Гродзенскім дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі. Некаторыя асабістыя рэчы Аляксея Інакенцэвіча, рэдкія фотаздымкі, перапіска вучняў з сястрой генерала і іншыя рэліквіі прадстаўлены на тэматычных стэндах і ў Музеі воінскай славы СШ № 11 г. Гродна. Ёсць вуліца імя генерала Антонова і ў Маскве, яго імя таксама прысвоена Санкт-Пецярбургскаму ваенна-тапаграфічнаму вучылішчу. У 2003 годзе Расійская асацыяцыя Герояў Савецкага Саюза і група Маршалаў Савецкага Саюза і генералаў арміі звярнуліся да кіраўніцтва Расійскай Федэрацыі з захадам аб пасмяротным прысваенні Аляксею Інакенцэвічу Антонову звання Героя Расіі. На жаль, іх просьба не была задаволеная.

Паводле слоў дырэктара гродзенскай СШ № 11 імя А. Антонова Марыны Пятроўны Кароза, у падначаленай ёй установе адукацыі праводзіцца значная героіка-патрыятычная работа. Галоўным званом яе з'яўляецца вучнёўская навуковая канферэнцыя, прысвечаная генералу арміі А. Антонову. Летась яна прайшла ўжо другі раз. Спачатку канферэнцыя мела агульнашкольны статус, затым – агульнагарадскі. Плануецца, што сёлета ў верасні ў ёй прымуць удзел школьнікі і навучэнская моладзь з усёй Гродзенскай вобласці.

Грамадскасць Гродна выношвае планы аб устаўленні помніка генералу А. Антонову. Паазалетась, калі адначалася 120-годдзе з дня яго нараджэння, такі зварот быў накіраваны гродзенскім уладам. Але сродкаў на ажыццяўленне гэтай ініцыятывы ў гарадскім бюджэце пакуль не знайшлося. Магчыма, яны адшукаюцца на наступны год, калі мы будзем адзначаць 75-годдзе з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І тады на малой радзіме вядомага палкаводца, стратэга аперацыі «Баграціён», з'явіцца нарэшце хаця б сціплы яго бюст.

Сяргей ГАЛОЎКА